

Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) – dokumentasjon og skjøtsel i Rogaland 2023

Wenche Brun

Saksnr.:15/00625

Oppdragsgiver: Riksantikvaren

Stikkord: bergkunst, skjøtsel, dokumentasjon

Oppdragsrapport 2024/02

Universitetet i Stavanger,
Arkeologisk museum,
Avdeling Samlinger

Utgiver:
Universitetet i Stavanger
Arkeologisk museum
4036 STAVANGER
Tel.: 51 83 31 00
Fax: 51 84 61 99
E-post: post-am@uis.no

www.arkeologiskmuseum.no

Stavanger 2024

Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG). Dokumentasjon og skjøtsel i Rogaland 2023

Wenche Brun

ARKEOLOGISK
MUSEUM

Universitetet i Stavanger

Innberetning til topografisk arkiv

Vår ref. 15/00625

Dato: 15.12.2023

Kommune: Stavanger, Sola, Randaberg, Strand, Vindafjord, Sokndal, Eigersund

Oppdragsgiver: Riksantikvaren

Sakens navn: Rogaland felle. Bevaringsprogram for bergkunst (BERG)

Saksnr (p360/arkiv): 15/00625

KulturminneID:

Austre Åmøy (Felt 1: ID 34943, Felt 2: ID 15291, Felt 3: ID24631, Felt IV: ID 15292 og ID 24633 og Felt VI: ID34942), Rudlå ID 5491, Fluberget ID 24610, Aubeberget ID 54248, Kjøbenhavnerbukta ID 24609, Dusavika ID 24616, Harastad ID 60954, Prestestø ID 34925, Saltnes ID 15271, Ombo ID 4730, Kråkhaug ID 65851, Ølberg ID 14873 og ID 14899, Vigdel ID 34984, Hellestø ID 44551, Harastad ID 60954, Nag I 5451, Haneberg ID 24715, Bø ID 65874, Husabø ID 71931, Utbjoa ID 25525; ID 45484, ID 55222 og Svolland ID 73020

Oppdragsrapport: 2024/02

Saksbehandler: Wenche Brun

Feltundersøkelse (tidsrom): Utført gjennom hele 2023

Ved: Wenche Brun, Gitte Kjeldsen, Lisbeth Prøsch-Danielsen, Annette Øvrelid, Kristine Orestad Sørgaard

Saken gjelder: Skjøtsel og dokumentasjon av bergkunst i Rogaland i 2023, gjennom Riksantikvarens bevaringsprogram for bergkunst (BERG)

Skjøtsel og dokumentasjon av bergkunst i Rogaland
Bevaringsprogrammet for Bergkunst (BERG) 2023

Sammendrag: Rapporten omhandler dokumentasjon, skjøtsel og mindre FoU-prosjekt relatert til utvalgte bergkunstlokaliteter i Rogaland 2023. Arbeidet er utført av Arkeologisk museum, UiS med bidrag fra Rogaland Fylkeskommune (RFK). Finansieringen dekkes i all hovedsak av Riksantikvarens Bevaringsprogram for Bergkunst (BERG).

Lokalitetene som inngikk i arbeidet var: Åmøyfeltene (Felt 1: ID 34943, Felt 2: ID 15291, Felt 3: ID24631, Felt IV: ID 15292 og ID 24633 og Felt VI: ID34942), Rudlå ID 5491, Fluberget ID 24610, Aubeberget ID 54248, Kjøbenhavnerbukta ID 24609, Dusavika ID 24616, Harastad ID 60954, Prestestø ID 34925, Saltnes ID 15271, Ombo ID 4730, Kråkhaug ID 65851, Ølberg ID 14873 og ID 14899, Vigdel ID 34984, Hellestø ID 44551, Harastad ID 60954, Nag I 5451, Haneberg ID 24715, Bø ID 65874, Husabø ID 71931, Utbjoa ID 25525; ID 45484, ID 55222 og Svolland ID 73020.

Nøkkelord: Bergkunst, Rogaland, dokumentasjon, skjøtsel, Stavanger, Sola,

Saksnummer/arkivreferanse 15/00625

Fylke	Rogaland
Anlegg	Bergkunst: Helleristninger
Datering	Steinalder/Bronsealder/Jernalder

Innhold

1. Innledning og bakgrunn for arbeidet	2
2. Deltakere og problemstilling	3
3. Skjøtsel og dokumentasjon, metode og gjennomføring	3
4. Gjennomføring	3
4.1. Stavanger kommune.....	4
4.1.1. Åmøyfeltene, Austre Åmøy	
4.1.2. Rudlå (ID 5491)	
4.1.3. Fluberget (ID 24610)	
4.1.4. Aubeberget (ID 54248)	
4.1.5. Kjøbenhavnerbukta (ID 24609)	
4.1.6. Dusavika (ID 24616)	
4.1.7. Prestestø (ID 34925)	
4.1.8. Saltnes (ID 15271)	
4.1.9. Ombo (ID 4730) (Finnøy kommunedel)	
4.2. Sola kommune	10
4.2.1. Kråkhaug (ID 65851)	
4.2.2. Ølberg (ID 14873)	
4.2.3. Vigdel (ID 34984)	
4.2.4. Hellestø (ID 44551)	
4.3. Randaberg kommune	11
4.3.1. Harastad, (ID 60954)	
4.4. Strand kommune	11
4.4.1. Nag (ID 5451)	
4.5. Sokndal kommune, Eigersund kommune.....	12
4.5.1. Hanaberg (ID 24715)	
4.5.2. Bø (ID 65874)	
4.5.3. Husabø (ID71931)	
4.6. Vindafjord kommune	12
4.6.1. Utbjoa (ID25525)	
4.6.2. Utbjoa (ID 45484)	
4.6.3. Utbjoa (ID55222)	
4.6.4. Utbjoa (ID 73021)	
4.6.5. Svolland (ID 73020)	
4.7. Anbefalinger for videre arbeid.....	14
5. FoU tiltak	14
5.1. Oppdatering Askeladden	
5.2. Dysjaland/Valhaug - malingsproblematikk	
5.3. Digital tilgjengeliggjøring og tilrettelegging: Virtuelle Rogaland	
6. Bergkunst i media og publikasjoner.....	17
7. Oppsummering og avsluttende kommentar	18

Liste over figurer

Litteratur

1. Innledning og bakgrunn for arbeidet

Rapporten omhandler skjøtsel og dokumentasjon ved aktuelle bergkunstfelt i Rogaland gjennom 2023. Arbeidet finansieres hovedsakelig gjennom Riksantikvarens bevaringsprogram for Bergkunst: «Gjennom BERG gis det tilskudd til dokumentasjon, skjøtsel og sikring, formidling og tilrettelegging, og til FoU-prosjekter knyttet til dette» (Informasjon om tilskudd, RA 2023). Foruten tildelte midler kommer egeninnsats fra Arkeologisk museum, UiS og Rogaland Fylkeskommune.

Figur 1: Oversikt over lokalitetene som inngår i rapporten (Ill. Wenche Brun)

Etter 1990-tallet har Bergkunstprosjektet bidratt til oppmerksomhet på risikoer som naturlige nedbrytningsprosesser og menneskelig aktivitet, og det ble satt i gang tiltak for å dokumentere og sikre bergkunstfeltene (www.riksantikvaren.no). Gjennom bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) blir bergkunsten sikret og dokumentert samt tilrettelagt for publikum. Et utvalg av feltene er tilgjengeliggjort for publikum i et langtidsperspektiv, mens man ved andre felt fikk satt i gang tiltak for å sikre bergflate og figurer. Det er også startet et arbeid med å gjøre bergkunst tilgjengelig digitalt.

Arbeidet som utføres av Arkeologisk museum registreres i Askeladden samt rapporteres skriftlig til Riksantikvaren.

2. Deltakere og problemstilling

Prosjektleder for bevaringsprogrammet BERG ved Am, UiS er Wenche Brun.

Faggruppe Bergkunst utfører skjøtsel og dokumentasjon av bergkunsten i Rogaland og består av Wenche Brun, Gitte Kjeldsen, Kristine Orestad Sørgaard (arkeologer), Annette Øvrelid (fotograf), Lisbeth Prøsch-Danielsen (botaniker) og Torbjørg Bjelland (botaniker). For 2023 har arbeide inkludert tett dialog med RFK sine kontaktpersoner for bergkunst; Siv Anita Vikshåland.

For 2023 utarbeidet ikke RFK egen søknad om tilskudd fra bevaringsprogrammet BERG, imidlertid ønsket RFK å delta som samarbeidspartner ved utvalgte delprosjekt i søknaden til Am, UiS. I tilsagnsbrev fra RA bemerkes at «Rogaland fylkeskommunes medvirkning er lagt inn i Arkeologisk museums budsjett, noe som gjør det vanskelig for oss å vurdere om fylkeskommunen også legger noe egeninnsats i prosjektene.» Dette er løst ved at RFKs bidrag er ren egeninnsats.

Tiltakene i 2023 omfattet kommunene Stavanger, Sola, Randaberg, Strand, Sokndal, Eigersund og Vindafjord. Arbeidet med å holde vegetasjonen under kontroll, fjerne løvfall samt annet organisk materiale skånsomt fra bergflaten er videreført. Alle felt ble sprøytet med etanol, optimalt på fuktige bergflater. Det er et behov for en grundig re-dokumentasjon og arbeidet med å grunn-dokumentere landskap med 360-dokumentasjon og bergflatene med 3D-skanner er godt i gang. For 2023 ble lokaliteter med behov for årlig skjøtsel, nyoppdagede felt, samt lokaliteter hvor det ikke har vært ført tilsyn eller utført skjøtselstiltak de seinere år prioritert.

Jevnlig skjøtsel for å ivareta bergkunstfeltene som kunnskapskilde, sikre kildematerialet og ivareta og holde ved like bergflatene med bergkunst er grunnleggende nødvendig. Skjøtselen bidrar til rene bergflater og synlige figurer. Behandling med etanol gjør også bergkunsten mer tilgjengelig for dokumentasjon. Forskning viser imidlertid at når bergflater ligger åpent til, så vil etablering av lav påvirke bergflaten mekanisk og kjemisk. Dette nødvendiggjør kontinuerlig skjøtsel av tilrettelagte bergkunstfelt. Skjøtselarbeidet utføres så skånsomt som mulig, og mest mulig kostnadseffektivt. De senere år har vi tatt i bruk utstyr som løvblåser, ergonomiske koster, sikringsseiler og trykksprøyter – noe som gjør arbeidsprosessen mer effektiv samt at HMS-krav ivaretas.

3. Skjøtsel og dokumentasjon

Behandling med etanol er en godt fungerende metode for å holde bergflatene rene for mikrovegetasjon. Best effekt oppnås ved fuktig bergflate, fortrinnsvis etter regn og fuktig vær, eventuelt med manuell påføring av vann før sprøyting med etanol. Alternativt kan etanolen blandes ut med vann (blandingsforhold 4 deler etanol og 1 del vann). Behandlingen fjerner oftest skorpelav og mosevekst, vegetasjon som kan påvirke bergflaten mekanisk og kjemisk og som i tillegg er forstyrrende for skanning med strukturert lys.

Vedlikehold (jevnlig behandling med etanol) er nødvendig for å unngå gjenetablering av mikrovegetasjon. I tillegg er det behandlingsområdet de senere år utvidet å inkludere større deler av bergflaten utenfor bergkunsten.

4. Gjennomføring skjøtsels- og dokumentasjonstiltak 2023

I det følgende gjennomgås utført arbeid for 2023 lokalitet for lokalitet. Fram til 2020 innebar skjøtselarbeidet ved Am, UiS vegetasjonsfjerning samt sprøyting med etanol i tillegg til tradisjonell dokumentasjon, men fra og med 2021 er også håndholdt 3D-skanner tatt i bruk. Etter 2022 er enkelte steder dokumentert med 360-kamera.

4.1. Stavanger kommune

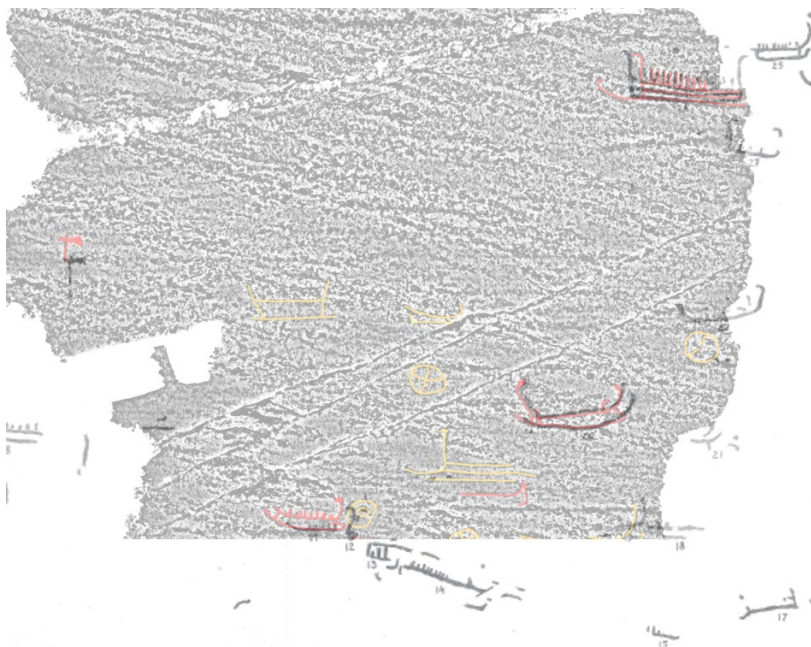
4.1.1. Austre Åmøy

Bergkunsten på Åmøy er hugget i fyllitt og glimmerskifer og dekker et sammenhengende område på rundt 1.5 km langs den sørvendte kystlinjen. Rundt 250 mål av landskapet ble fredet av Riksantikvaren i 1991, et område som inkluderer det meste av bergkunsten. Da øya ble landfast i 1992 var det fryktet skadeverk og slitasje grunnet økt publikumstilstrømning. Etter 1997 er det lagt ned betydelige ressurser i skjøtselstiltak, skadekartlegging, registrering av vegetasjon og geologiske forhold (Høgestøl 1999:9). Jevnlig skjøtsel og dokumentasjon har gitt grunnlag for kartlegging av skade, slitasje og ytre påvirkning.

Bergkunsten er kartlagt og dokumentert fra slutten av 1800-tallet, særlig gjennom publikasjonen «Sydvestnorske helleristninger», Fett & Fett 1941. Det er senere påvist flere nye figurer og motiv, men disse er hverken systematisk dokumentert eller publisert.

Etter 1960 ble de fleste feltene oppmalt med rød maling (14; Høgestøl 1999), og jevnlig oppmaling utført fram til 2000-tallet. Bergkunsten har vært ønsket tilrettelagt, noe som har medført tiltak for å holde feltene åpne og synlig; både maling, rensing med stålbørste samt bruk av Pingo soppdreper er anvendt tidligere. Mekanisk slitasje kan være en konsekvens av alle disse metodene og i dag gjennomføres mer skånsom skjøtsel; sprøyting med etanol og bruk av myk kost når det er behov for tørrkosting. Det er også gjennomført ulike former for konsolidering på enkelte felt; da både med fuging i sårkanter og sprekker og enkelte steder konsolidering av bergflater (Høgestøl 1999:17).

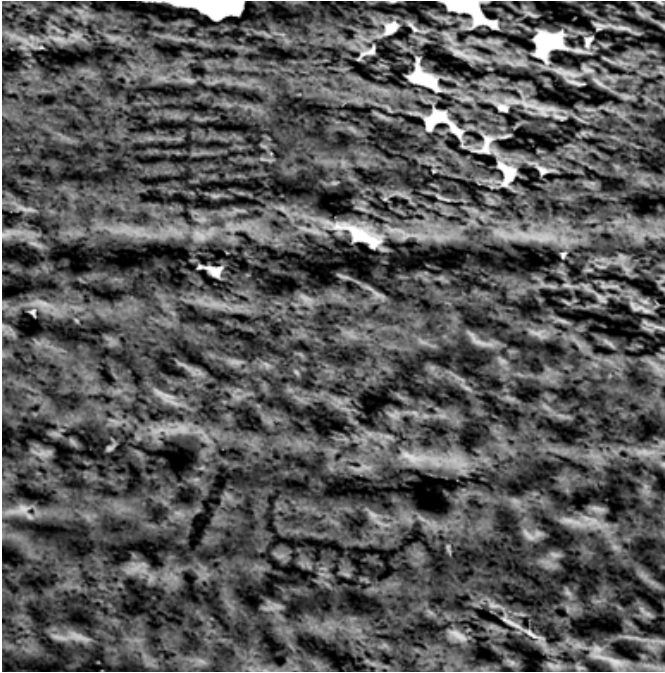
Fram til 2020 innebar skjøtselarbeidet vegetasjonsfjerning samt sprøyting med etanol i tillegg til tradisjonell dokumentasjon, men bruken av håndholdt 3D-skanner f.o.m. 2021 har ført til observasjon av en rekke tidligere uregistrerte felt, motiv og figurer i tillegg til gjenoppdagelse av et antatt fjernet felt (IV gruppe 1).

Figur 2. Dybdekart utsnitt felt IV, gruppe 1 (ved Annette Øvrelid) kombinert med tidligere kalkeringer (Fett & Fett 1941)

Disse ny- og gjenoppgdagelsene har ført til at en omprioritering av ressursene for gjennomført arbeid i 2022 og 2023. Investeringer i utstyr som løvblåser, 360-kamera og sikringssele har medført nye arbeidsrutiner med tanke på HMS, effektivitet og dokumentasjon.

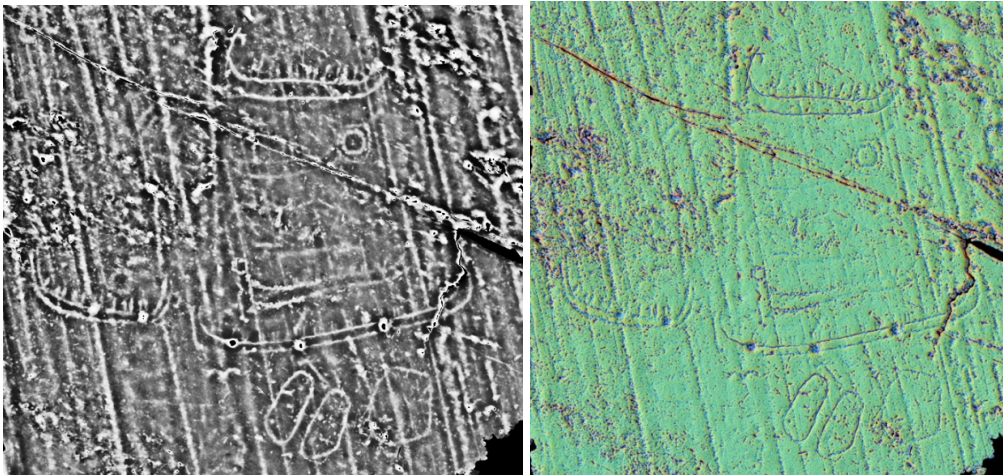
Figur 3. Åmøy felt VI, gr 6, gjenfunnet 2023 (Dybdekart: Annette Øvrelid)

Figur 4. Påvist figur i felt IV-området (Foto: Wenche Brun)

4.1.2 Rudlå (ID 5491)

Bergkunstfeltet på Rudlå har vært kjent siden 1918, og er den mest bynære lokaliteten i Rogaland. Bergflaten er dermed utsatt for skadeverk samtidig som vi har mulighet for jevnlig kontroll. Det er registrert mellom 20-30 figurer på bergflaten av fyllitt, i tillegg til figurer og signaturer utført i nyere tid. Arkivsøk tyder på at enkelte motiv ble malt første gang i 1986, deretter 1990 og 1991, oppfrisnet i 2000 og sist i 2003. Etter 2000 er det jevnlig utført skjøtsel på bergflaten. I 2023 ble lokaliteten sprøytet med etanol og ryddet for vegetasjon i omkringliggende områder. Bergflaten ble dessuten skannet med strukturert lys (Artec Leo) og fotografert med 360-kamera.

Figur 5. Dybdekart av utsnitt bergflate på Rudlå (Dybdekart: Annette Øvrelid)

4.1.3. Fluberget (ID 24610)

Bergkunstmotivene på den trolske fjellveggen som Fluberget utgjør har vært kjent siden slutten av 1800-tallet, motivene er publisert i «Sydvestnorske helleristninger» (Fett og Fett 1941). Motivutvalget utgjør særlig skipsfigurer, men også håndavtrykk, adoranter og geometriske figurer. Området er tilrettelagt med skilting og sti, det ligger også et bolighus helt inntil bergflaten. Lokaliteten ble malt i 1968 men tidligere fotodokumentasjon tyder på at det også var malt tidligere. Gjenoppmaling ble foretatt fram til rundt 1990. Skjøtsels- og sikringstiltak er utført gjennom tidene, blant annet ved bolting av løse steinblokker og bruk av Pingo soppdreper og stålbørsting. I 1990 ble hele berget skylt med høytrykkspyler – figurene ble da forsøkt unngått. Som sikringstiltak i 2022 ble deler av en steingard på oversiden fjernet og trygg tilgang til det øverste feltet utarbeidet. I 2023 ble feltet sprøytet med etanol både vår og høst i tillegg til ordinær vegetasjonsfjerning. Størrelsen på feltet tilsier at nøyaktig dokumentasjon vil være tidkrevende, men arbeidet er godt i gang, både når det gjelder dronedokumentasjon, 3D skanning og 360-dokumentasjon.

4.1.4. Aubeberget (ID 54248)

Bergkunstfeltet på Aubeberget ble påvist på slutten av 1950-tallet og jevnlig skjøtsel utført fra 1999. En mindre utgraving foran gruppe 3 (Vinsrygg 1982) førte ikke til funn tilhørende bergkunstkontekst. Bergflaten inneholder over 100 figurer hugget i fyllitt. Figurene ble malt etter at de ble påvist, og oppmalt i 1968, 1972 og på 1990-tallet. Det ble også anvendt soppdreper i linolje på bergflaten. Etter 1999 er det utført jevnlig skjøtsel. I 2023 ble vegetasjon fjernet og bergflaten sprayet med etanol. Det er startet dialog med kommunen med tanke på vegetasjonsfjerning.

4.1.5. Kjøbenhavnerbukta (ID 24609)

Figurene i Kjøbenhavnerbukta ble sannsynligvis malt første gang i 1968. 6 båter (i tillegg 2 mulig,

rammfigur, skålgroper samt enkelte linjer. Lokaliteten ble malt siste gang i 1992 og malingen er i ferd med å forsvinne. I 2023 ble området overflatisk ryddet for vegetasjon og bergflaten sprøytet med etanol (blandingsforhold 70/30. Det anbefales en større rydding i omkringliggende vegetasjon for å unngå gjenvoksing.

4.1. 6. Dusavika (ID 24616)

Bergkunsten i Dusavika har vært kjent siden 1935. Lokaliteten består av gitterfigurer (felt I) og skipsfigurer (felt II) hugget i fyllitt. Figurene ble malt i 1968, 1984 og sist 1993. I 2023 ble det gjort en innsats for å gjenfinne Dusavika II da denne har antatt gjengrodd i lengre tid. Under svært fuktig torv ble figurene påvist, skannet med strukturert lys og tilstandsvurdert til TG1. Det ble på skannet (digital kalkering) observert flere skip enn tidligere på begge felt. Felt I og II ble sprøytet med etanol i 2023.

Figur 6. Felt II etter gjenfinning. Maling intakt (Foto: Wenche Brun)

4.1.7. Prestestø (ID 34925)

Det er usikkert hvor lenge denne har vært kjent men den ble befart første gang av Møllerop i 1963 (Høgestøl og Prøsch-Danielsen 2006:83). Bergflaten med flere skip ligger tett inntil våningshuset og utgjør inngangspartiet til huset. Det er antatt at ristningene fortsetter under gressplenen som er atskilt fra bergflaten med kantstein. I 2023 ble berget sprøytet med etanol og skannet med strukturert lys.

Figur 7. Annette Øvrelid skanner bergflaten på Prestestø (Foto: Wenche Brun)

4.1.8. Saltnes (ID 15271)

Enkeltliggende steinblokk med skipsfigur nede ved sjøkanten på Husabø. Påvist i 1975 og oppmalt i 1985 etter at den var blitt påført blå billakk. Blåfargen ble fjernet før maling. Til tross for at lokaliteten sjelden blir befart holder den seg bra. Bør gjennomføres større vegetasjonsrydding rundt steinblokken. I 2023 ble steinen sprøytet med etanol og skannet.

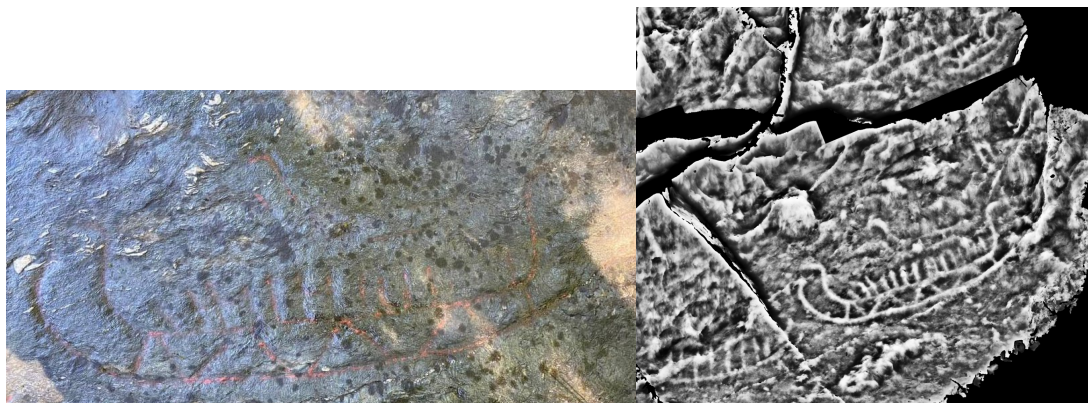
Figur 8. Skipsfiguren på Saltnes. Dybdekart fra skann (Annette Øvrelid)

4.1.9. Ombo, Løland, Trettestykkjet (ID 4730) Finnøy kommunedel

Sjøvendt bergflate med karakteristiske skipsfigurer. Oppmalt men usikkert når. I 2023 ble feltet grundig ryddet for vegetasjon, sprøytet med etanol og dokumentert med strukturert lys (Artec Leo).

Figur 9. Lokalteten på Ombo under og etter rydding (Foto: Wenche Brun)

Figur 10. Foto av skip, dybdekart med samme skip (Foto: Wenche Brun, dybdekart: Annette Øvrelid)

4.2. Sola kommune

4.2.1. Kråkhaug (ID 65851)

Lokaliteten har vært kjent siden 1959 ligger relativt høyt med utsikt i alle retninger. Motivene består av skip og menneskefigurer. Sist oppmalt i 1992 med rødbrun Drygolin med ren terpentin. Komposisjonen med flere mennesker i interaksjon på en eller annen måte er sjelden for Rogaland. I 2023 ble lokaliteten ryddet for vegetasjon og bergflaten sprøytet med etanol. Motivene ble dessuten skannet med strukturert lys (Artec Leo). Det ble observert enkelte mulig «hull» i bergflaten samt enkelte avskallinger og flak som må ha vitret fra overflaten. Dette er imidlertid observert med jevne mellomrom og det er usikkert hvorvidt dette er nye «skader» eller observasjon av samme som tidligere. Det er et håp om at de digitale kalkeringene (dybdekart) fra skanningene i 2023 vil kunne danne grunnlag for å følge med på dette.

Figur 11. Detalj av sprekk/avskalling på bergflaten på Kråkhaug (Foto: Wenche Brun)

4.2.2. Ølberg (ID 14873) Sola

Rutinemessig skjøtsel. Fin tilstand og lett atkomst. Lokaliteten ble sprøytet med etanol.

4.2.3. Vigdel (ID 34984)

Lokaliteten Kvernavika ble påvist på 1930-tallet og deretter kontrollert og dokumentert av Fett og Fett 1937 (Fett og Fett 1941). Mange av figurene er prikkhugde og feltets egenart av å vende vekk fra sjøen er tidligere understreket (Høgestøl mfl. 2018:27). Her bør det poengteres at dette er ut fra dagens forhold, da sjøen sto høyere har området hatt karakter av å være en lun vik med gode landingsforhold. Etter 2000 er skjøtsel utført jevnlig, dette innebærer hovedsakelig rydding av vegetasjon og sprøyting med etanol. Figurene er aldri malt. Det er verdt å merke seg at beitedyr går i området. I 2023 ble vegetasjon i nærområdet ryddet, og feltet ble sprøytet med etanol. Bergflaten ble

også skannet med strukturert lys.

4.2.4. Hellestø (ID 44551)

Figurene på Hellestø har vært kjent siden 1925. I dag ligger nederste del av feltet dekket til under flyvesand. De prikkhugde figurene er malt (1992) men i dag er malingen slitt vekk. I 2023 ble området ryddet for vegetasjon og bergflaten sprøytet med etanol.

Figur 12. Lokalteten på Hellestø holder seg fint (Foto: Wenche Brun)

4.3. Randaberg kommune

4.3.1. Harastad (ID 60954)

Bergkunstfeltet Odda på Harastad ble påvist på slutten av 1950-tallet. Det er hugget opp mot 30 skip i fyllitt, på en bratt hellende bergflate, noe som er utfordrende med tanke på skjøtsel. I dag er stedet skiltet og tilrettelagt med parkeringsplass, men selve bergflaten er vanskelig tilgjengelig og det er risikabelt å bevege seg ut på bergflatene som ofte er svært glatte grunnet vannsig. Kraftlinjer og større trær gjør også dronedokumentasjon utfordrende, men dette har blitt utført med gode resultat. 3D-skanning med kostbart utstyr krever sikring med sele samt relativt tørr overflate. Dette må gjennomføres når forholdene er mest mulig gunstig. I 2023 ble lokaliteten ryddet for mindre vegetasjon, kostet med myk kost og sprøytet med etanol.

4.4. Strand kommune

4.4.1. Nag (ID 5451)

Feltet på Solbakk er lett tilgjengelig og skiltet. I 2023 ble bergflatene sprøytet med etanol. Vegetasjonen holder seg fint.

4.5. Sokndal og Eigersund kommune

4.5.1. Hanaberg (ID 24715)

Haneberg er i de senere år opprustet gjennom fjerning av gjerder, rydding av vegetasjon i tillegg til nytt fellesskilt for bergkunst og gravrøys. Lokaliteten er ryddet for vegetasjon i 2023 og bergflaten sprøytet med etanol. Ny figurtolkning observert på skann fra 2022 ble verifisert i 2023.

4.5.2. Bø (ID 65874)

Lokaliteten ligger i Sokndal sentrum ved elven Sokna. Figurene er hugget i gabbro og har vært kjent siden 1923. I 1991 ble figurene malt opp med rødbrun Drygolin med ren terpentin, og det er fortsatt noe malingsspor igjen. Omlegging av busstasjon samt etablering av rundkjøring har ført til at større vegetasjon er fjernet og lokaliteten ligger åpent tilgjengelig mot elva. De senere års arbeid har medført at skjøtsel enkelt lar seg gjennomføre på Bø og i 2023 ble vegetasjon fjernet, bergflatene ble kostet og sprøytet med etanol.

4.5.3. Husabø (ID71931) Eigersund

Husabøfeltet har vært kjent siden tidlig 1900-tall og består av flere skipsfigurer. Antallet har økt etter hvert og da bergflaten ble skannet i 2022 viste dybdekartet 4 tydelige skip i tillegg til flere mulige. Figurene har vært oppmalt tidligere, men i dag er malingen helt slitt vekk. I 2023 ble vegetasjon fjernet og lokaliteten sprøytet med etanol. Det er ønskelig at bergflaten skannes i sin helhet i 2024, dette krever sikringsutstyr i form av sele. I 2023 ble det etter befaring vurdert at det fins muligheter for å feste eventuell sele på oversiden.

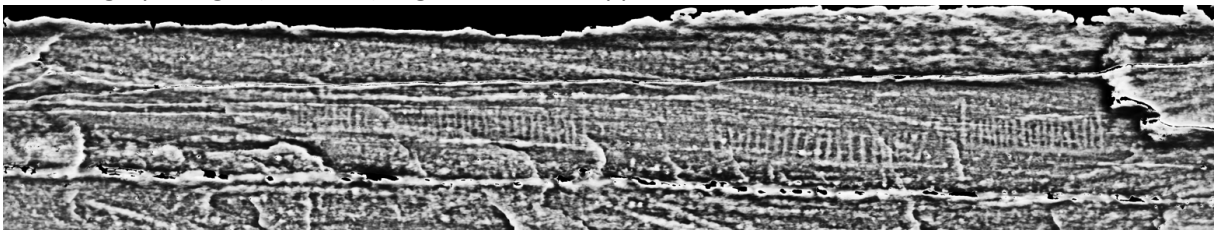
4.6. Vindafjord kommune

4.6.1. Utbjoa (ID 25525)

Prikkhuggede figurer, to skip og en ringfigur på loddrett flate. Bergflaten er i god stand, og årlig skjøtsel er nødvendig da lokaliteten ligger i fuktige omgivelser med kraftig vekst av både lav og mose. Figurene er aldri malt. I 2023 ble lokaliteten ryddet for vegetasjon og sprøytet med etanol.

4.6.2. Utbjoa (ID 45484)

Lokaliteten ligger flott til ved sjøen og består av minst 4 båtfigurer på en loddrett bergflate, rett ovenfor gropaberget (ID 73021). Figurene er ikke oppmalt.

Figur 13. Skipsfigurer på loddrett bergflate (Dybdekart: Annette Øvrelid)

4.6.3. Utbjoa IIIa (ID 55222)

Lokaliteten består av 13-14 figurer: båter, fotsåle, geometriske figurer, gitter-/rammefigur. Bergflaten er i ferd med å dekkes av vegetasjon og det bør planlegges litt større ryddig for 2024. I 2023 ble området ryddet og bergflaten kostet med myk kost. Dessuten ble hele området sprøytet med etanol.

4.6.4. Utbjoa IIIb (ID 73021)

Gropaberget er et svaberg med opp mot 30 skålgroper. Ved skjøtsel i 2023 ble det observert hjulspor både ovenfor og nedenfor svaberget i tillegg til kjøretøy parkert på oversiden. Beboere i fritidsbolig ble overrasket over at det ikke var tillatt med kjøring på bergflaten. Lokaliteten ble ryddet for

vegetasjon og sprøytet med etanol. Det ble ikke observert noe større skade som følge av bilkjøring, men enkelte steder virket berget noe porøst.

4.6.5. Svolland (ID 73020) Vindafjord

Figur 14. Lokalteten Svolland etter skjøtsel. Annette Øvreli skanner med strukturert lys. (Foto: Wenche Brun)

På en loddrett bergvegg ved naustvika ligger dette feltet som består av ringfigurer og noen skip. Bergflaten holder seg godt, men området fordrer årlig skjøtsel, særlig grunnet aggressiv vekst av bringerbærkratt. I 2023 ble det utført grundig vegetasjonsrydding og bergflaten ble sprøytet med etanol.

4.6. Anbefalinger for videre arbeid

Så å si alle bergkunststeder i Rogaland krever årlig skjøtsel, enkelte felt tåler annethvert år. Videreføring av etanol-behandling er nødvendig hvor dette er påbegynt. Det anbefales å videreføre basisrutinen med å koste berget med myk kost, fukt berget og sprøyte fuktig berg med etanol (70-96 %). Dersom bergkunsten igjen dekkes av lav og vegetasjon øker risikoen for forvitring og skader.

Dokumentasjon med strukturert lys på utvalgte lokaliteter har uten unntatt brakt fram supplerende observasjoner. I enkelte tilfeller nye motiv og figurer mens det andre steder er nytolkning av kjente motiv, også avskrivning av tidligere tolkninger. Dette tilsier at alle bergkunststeder systematisk bør re-dokumenteres. Dette vil legge et solid grunnlag for nøyaktig og etterprøvable dokumentasjon og vil gjøre overvåking av ulike arter mulig i større grad.

Data fanget gjennom ny teknologi vil kunne inngå i digital tilgjengeliggjøring, og videre dokumentasjon bør dermed utføres med dette som fokus. Det vil også være en fordel om feltene dokumenteres etter noenlunde lik standard. I tillegg til anbefalt årlig skjøtsel vil det derfor være hensiktsmessig om det lokalt, regionalt eller nasjonalt etableres retningslinjer for dokumentasjon.

5. FoU tiltak

I tilsagnsbrev fra RA understrekes følgende: «Med bakgrunn i årets totale budsjettamme i programmet er tilsagnet noe redusert i forhold til søknaden. Riksantikvaren har i tillegg følgende merknader: Arkeologisk museum har levert et samlet budsjettvedlegg og ikke budsjetter for de enkelte prosjektene, det er derfor foretatt en generell nedjustering i posten for FoU prosjekter. Vi ber imidlertid om at oppgradering av Askeladden prioriteres under denne posten. Dersom prosjektet malingsfjerning på Dysjaland/Valhaug gjennomføres, forutsetter vi dialog med NTNU – Vitenskapsmuseet om overføring av deres metode til lokale forhold.»

For 2023 er oppdatering og kvalitetssikring av Askeladden prioritert. Prosjektet malingsfjerning på Dysjaland/Valhaug er oppstartet og vil fortsette også i 2024.

5.1. Oppdatering/kvalitetssikring Askeladden

Askeladden er for 2023 oppdatert Askeladden med utført arbeid både med tanke på skjøtsel og dokumentasjon. Ut fra tidligere rutiner har dette variert, og det foreligger dermed et etterslep som er arbeidet inn i dagens system. Det er lagt ned ressurser i korrigerende av tidligere informasjon, kvalitetssikring samt registrering av den senere tids arbeid. Askeladden er ikke konstruert kun for å romme informasjon om bergkunst, men derimot en rekke kulturminner. Det kunne med fordel ha vært en egen underdel og struktur på måten informasjon om både landskap, motiv og figurer samt arbeidet i forbindelse med bevaringsprogrammet BERG blir registrert på. I påvente av dette registreres informasjon på beste måte ut fra forutsetningene, om enn noe subjektivt. I 2023 er også kvalitetskontroll av kartfesting påbegynt.

5.2. Dysjaland/Valhaug – malingsproblematikk

De senere år har det vært diskusjon rundt oppmåling av bergkunst og relatert problematikk i Rogaland, denne har inkludert Am, UiS, RFK samt enkelte kommuner i fylket. Det har vært diskutert synlighet vs. tolkningsproblematikk, særlig med erfaringer fra senere års skanning med strukturert lys har sådd tvil om enkelte tidligere kalkeringer og tolkninger. Enkelte steder er motiv oppmålt i privat regi. Dette er utført i aller beste mening, men rådende anbefalinger fra forvaltningen sentralt tilsier at oppmåling bør unngås. I 2023 ble derfor et prosjekt påbegynt for å fjerne malingen på Dysjaland. Am, UiS og RFK samarbeider med grunneier. Arbeidet krever tålmodighet og vil fortsette også i 2024. Det har pågått asbestsanering på eiendommen. I 2024 vil vi i dialog med grunneier fortsette arbeidet med

å fjerne eksisterende maling for så dokumentere motivet. Arbeidet vil bygge på Am, UiS egen kompetanse i tillegg til erfaringer fra NTNU-Vitenskapsmuseets sitt arbeid med å fjerne moderne maling fra huggede ristninger (NTNU Vitenskapsmuseet – arkeologisk rapport 2021-13). Am, UiS har både malerikonservatorer samt øvrige konservatorer som vil kunne bistå og kvalitetssikre arbeidet som planlegges videreført i 2024.

Figur 15. Dybdekart etter 3D-skanning sammenstilt med oppmalte figurer Dysjaland/Valhaug. Etter at malingen er fjernet vil en ny skanning vise hvorvidt den hvite malingen påvirker den strukturerte lys-teknologien. (Dybdekart: Annette Øvrelid, foto: Wenche Brun)

5.3. Digital tilgjengeliggjøring og tilrettelegging: Virtuelle Rogaland

Arbeide med digital formidling av Rogalands Bergkunst; «Virtuelle Rogaland» involverer flere samarbeidspartnere (Am, UiS, RFK, UM, Bergen). Med arbeidstittel Virtuelle Rogaland ønskes det en tilgjengeliggjøring av dokumentasjonsdata produsert etter 2021. En digital tilgjengeliggjøring av sårbar bergkunst vil kunne supplere unngå direkte besøk og slitasje ved lokalitetene samt UU-tilrettelegging hvor publikum får mulighet til å oppleve bergkunsten uten fysisk besøk. I 2023 ble et ArcGis Online Story-Map Online publisert som en pilot:

<https://storymaps.arcgis.com/stories/e07b93c9201d4661a9fea158be371aa3>.

Dette vil være et grunnlag for det videre arbeidet. Den tekniske løsningen bygger på Story-Maps integrert geo-funksjoner og når det gjelder informasjon om de ulike lokalitetene er dette direkte linket mot Kulturminnesok.no som allerede er en eksisterende ressurs.

Det er også opprettet dialog mot SHA (Svensk Helleristningsforskning Arkiv) for å vurdere muligheten for å tilgjengeliggjøre noe av våre digitale datafiler og skanninger gjennom portalen som når ut over Skandinavia.

Bergkunst 2023: Dokumentasjon og skjøtsel

ved Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger

15. juni 2023

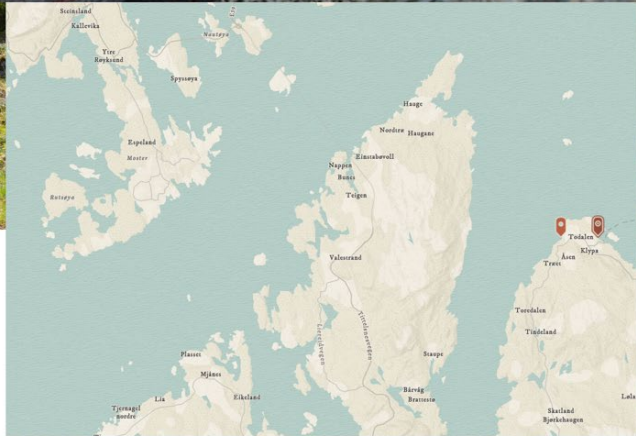

Utbjoa, Vindafjord

Lokalitet med figurer som båter, fotsåler og ringfigur.

[Info i Kulturminnesøk](#)

[Tilbake til Arkeologisk museums nettsider](#)

Figur 16. Utsnitt fra Story-Map som presenterer årets arbeid ved Am, UiS. (Ill. Wenche Brun)

Bergkunst i media og publikasjoner

Stavanger Aftenblad har i løpet av 2023 publisert to større artikler som berører arbeidet til Faggruppe Bergkunst i forbindelse med Bevaringsprogrammet BERG. I februar ble søkelyset satt på finneren av en nyoppdaget skipsfigur på Madlatua (ID 287752).

Stavanger Aftenblad

Øyvinds eldgamle hemmelighet

For 2500 år siden lekte kanskje ungene her, rundt en fyr eller en dame som drev og hogget i stein. På samme sted lekte guttungen Øyvind Helland – uten å vite at han satt på en hemmelighet.

Figur 17. Stavanger Aftenblad 04.02.2023

I april var fokuset hvordan ny teknologi kan supplere tidligere dokumentasjon med en dyptgående artikkel om observasjon av nye figurer samt gjenfinning av felt IV gruppe 1

Skanningen studeres av fotograf Annette Øvreid og arkeolog Wenche Brun.

Stavanger Aftenblad

Et av Norges største helleristningsfelt viser seg å være enda mye større.

Figur 18. Stavanger Aftenblad 24.04.2023

Det å ta i bruk ny teknologi ved dokumentasjon av bergkunst har supplert og beriket tidligere dokumentasjon i tillegg til å bidra med ny kunnskap. Arkeologisk museum, UiS sin erfaring med denne typen dokumentasjon er presentert i ulike sammenhenger, og det er også publisert en artikkel om dette i Primitive Tider (Brun og Øvreid 2022).

Oppsummering og avsluttende kommentar

Skjøtsels- og dokumentasjonsarbeidet i 2023 ble utført som planlagt. Tilskudd fra post 70 ble noe redusert i forhold til omsøkt beløp. Rutinemessig skjøtsel, tilstandsvurdering, samt gjennomgang og kvalitetssikring av Askeladden ble prioritert. Enkelte lokaliteter krevde mer arbeid enn planlagt. Tilstanden til bergkunsten i Rogaland er tilfredsstillende, noe som i stor grad skyldes de ressursene som er lagt ned i løpet av de siste 10-årene. Det er imidlertid helt nødvendig at arbeidet fortsetter med etablert frekvens: årlige skjøtselstiltak både for å begrense vekst, men også for å få dokumentert bergflater og motiv grundig med strukturert lys.

Som følge av kontinuerlig skjøtsel har de fleste lokalitetene en god tilstandsgrad og krever stort sett ordinær skjøtsel og tilstandsovervåking. Etter flere sesonger med jevnlig skjøtsel fremstår de fleste bergkunstfeltene nå med rene bergflater hvor figurtilfanget er synlig. Dokumentasjon med strukturert lys sammenliknet med tidligere dokumentasjon (kalkeringer) viser imidlertid at det i de fleste tilfellene observeres figurer og motiver som ikke tidligere har blitt fanget opp. Sidene lokalitetene nå fremstår i god stand med gode forhold for skanning bør man absolutt vurdere en gjennomført re-dokumentasjon. Dette bør være neste ledd i prosessen og det vil bli søkt om midler om dokumentasjon av utvalgte lokaliteter gjennom Riksantikvarens bevaringsprogram for bergkunst (BERG).

I tillegg til skjøtsel i eget forvaltningsdistrikt er det gjennomført en rekke samarbeidstiltak samt møtevirksomhet i nettverket bestående av prosjektlederne ved forvaltningsmuseene. Både Am, UiS samt RFK deltok ved bergkunstworkshop som ble gjennomført i regi av RA, Trønderlag fylkeskommune samt Vitenskapsmuseet, NTNU ved Scandic Hell hotell, Stjørdal, 13.-14. juni 2023.

Figurliste

Forsidebilde: Annette Øvrelid skanner på Fluberget (Foto: Wenche Brun)

Figur 1: Oversikt over lokalitetene som inngår i rapporten (Ill. Wenche Brun)

Figur 2. Dybdekart utsnitt felt IV, gruppe 1 (ved Annette Øvrelid) kombinert med tidligere kalkeringer (Fett & Fett 1941)

Figur 3. Åmøy felt VI, gr 6, gjenfunnet 2023 (Dybdekart: Annette Øvrelid)

Figur 4. Påvist figur i felt IV-området (Foto: Wenche Brun)

Figur 5. Dybdekart av utsnitt bergflate på Rudlå (Dybdekart: Annette Øvrelid)

Figur 6. Felt II etter gjenfinning. Maling intakt (Foto: Wenche Brun)

Figur 7. Annette Øvrelid skanner bergflaten på Prestestø (Foto: Wenche Brun)

Figur 8. Skipsfiguren på Saltnes. Dybdekart fra skann (Annette Øvrelid)

Figur 9. Lokaliteten på Ombo under og etter rydding (Foto: Wenche Brun)

Figur 10. Foto av skip, dybdekart med samme skip (Foto: Wenche Brun, dybdekart: Annette Øvrelid)

Figur 11. Detalj av sprekk/avskalling på bergflaten på Kråkhaug (Foto: Wenche Brun)

Figur 12. Lokaliteten på Hellestø holder seg fint (Foto: Wenche Brun)

Figur 13. Skipsfigurer på loddrett bergflate (Dybdekart: Annette Øvrelid)

Figur 14. Lokaliteten Svolland etter skjøtsel. Annette Øvrelid skanner med strukturert lys. (Foto: Wenche Brun)

Figur 15. Dybdekart etter 3D-skanning sammenstilt med oppmalte figurer Dysjaland/Valhaug. Etter at malingen er fjernet vil en ny skanning vise hvorvidt den hvite malingen påvirker den strukturerte lys-teknologien. (Dybdekart: Annette Øvrelid, foto: Wenche Brun)

Figur 16. Utsnitt fra Story-ap, web-presentasjon av årets arbeid ved Am, UiS. (Ill. Wenche Brun)

Figur 17. Stavanger Aftenblad 04.02.2023

Figur 18. Stavanger Aftenblad 24.04.2023

Litteratur

Brun, Wenche og Annette Øvreid

2022 Refleksjoner rundt ny teknologi som supplement til etablert praksis. *Primitive tider (Online)* 24(24).

Fett, Eva Nissen og Per Fett

1941 *Sydvestnorske helleristninger : Rogaland og Lista*. Stavanger museums skrifter (trykt utg.), vol. 5. Stavanger museum, Stavanger.

Høgestøl, Mari, Bitten Bakke, Sverre Bakkevig, Torbjørg Bjelland, Catinka Bogarp, Gitte Kjeldsen, Olav Walderhaug

1999 *Helleristningsfeltene på Austre Åmøy, Stavanger kommune, Rogaland : dokumentasjon, sikring og tilrettelegging av feltene I til VI-5*. AmS-rapport (trykt utg.), vol. 9. Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger.

Høgestøl, Mari og Lisbeth Prøsch-Danielsen

2006 *Helleristningslokaliteter i stavangerområdet, Rogaland : dokumentasjon, sikring og tilrettelegging*. AmS-rapport (trykt utg.), vol. 19. Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger.

Høgestøl, Mari, Lisbeth Prøsch-Danielsen og Olav Walderhaug

2018 *Bergkunst på Midt- og Sør-Jæren samt i Dalaneregionen, Rogaland : motiver, historikk, naturmiljø og tilstand*. AmS-varia (trykt utg.), vol. 59. Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger, Stavanger.

Vinsrygg, Synnøve

1982 *Innberetning for utgraving på Søre Sunde, gnr 40/20, Stavanger*.